

Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd

Sammanfattning

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till ändringar i socialtjänstlagen.

De ändringar som utskottet tillstyrker innebär ett förtydligande av det krav som redan finns i lagen på den enskilde att i första hand själv tillgodose sina behov. Bestämmelsen innebär att den som inte kan försörja sig men som kan arbeta har rätt till försörjningsstöd om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande. Om det finns godtagbara skäl har den enskilde rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande.

Bestämmelsen föreslås träda i kraft den 1 juli 2016.

Utskottet anser att riksdagen bör avslå motionsyrkandena.

I betänkandet finns två reservationer (V).

Behandlade förslag

Proposition 2015/16:136 Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd.

Två yrkanden i en följdmotion.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Utskottets överväganden.....	5
Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd	5
Propositionen	5
Motionen.....	8
Utskottets ställningstagande.....	8
Reservationer	10
1. Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd, punkt 1 (V).....	10
2. Förbud mot motprestationer för ekonomiskt bistånd, punkt 2 (V)	10
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	12
Propositionen	12
Följdmotionen	12
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	13

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Därmed bifaller riksdagen proposition 2015/16:136 och avslår motion

2015/16:3364 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 1.

Reservation 1 (V)

2. Förbud mot motprestationer för ekonomiskt bistånd

Riksdagen avslår motion

2015/16:3364 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 2.

Reservation 2 (V)

Stockholm den 10 maj 2016

På socialutskottets vägnar

Emma Henriksson

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Emma Henriksson (KD), Anna-Lena Sörenson (S), Cecilia Widegren (M), Lennart Axelsson (S), Margareta B Kjellin (M), Per Ramhorn (SD), Anders W Jonsson (C), Jan Lindholm (MP), Carina Herrstedt (SD), Barbro Westerholm (L), Karin Rågsjö (V), Hans Hoff (S), Yasmine Larsson (S), Sofia Fölster (M), Roza Güclü Hedin (S), Anna Wallentheim (S) och Anette Åkesson (M).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I proposition 2015/16:136 Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd föreslår regeringen ett förtydligande i socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, om krav på den som ansöker om ekonomiskt bistånd. Till grund för propositionen ligger betänkandet Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd (SOU 2015:44).

Lagrådet har inga invändningar mot förslaget.

Två motionsyrkanden har väckts med anledning av propositionen.

Regeringens förslag till riksdagsbeslut finns i bilaga 1 och regeringens lagförslag i bilaga 2.

Utskottets överväganden

Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens lagförslag och avslår motionsyrkandena.

Jämför reservationerna 1 (V) och 2 (V).

Propositionen

Allmänt och regeringens förslag

I 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453), förkortad SoL, regleras individens rätt till bistånd. Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) eller för sin livsföring i övrigt. Av förarbetena framgår att den enskilde i första hand har ett eget ansvar för sitt liv och i det ingår att efter förmåga bidra till sin försörjning, t.ex. genom förvärvsarbete (prop. 1996/97:124 s. 62). Vilka krav som kan ställas på den som ansöker om bistånd har dessutom utvecklats genom rättspraxis, vilket bl.a. har kommit till uttryck i Socialstyrelsens allmänna råd om ekonomiskt bistånd (SOSFS 2013:1). Kraven har vidare historiskt en nära motsvarighet i de krav som kan ställas på den som får sin ersättning från arbetslöshetsförsäkringen.

Regeringen föreslår att det i 4 kap. 1 § SoL införs ett nytt andra stycke i syfte att tydliggöra det krav som redan finns i paragrafens första stycke om den enskildes förstahandsansvar att själv tillgodose sina egna behov. Bestämmelsen innebär att den som inte kan försörja sig men som kan arbeta har rätt till försörjningsstöd om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande. Om det finns godtagbara skäl har den enskilde rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande.

Regeringen föreslår en generell bestämmelse som till sin utformning är anpassad till SoL:s karaktär av ramlagstiftning med individuell behovsbedömning. Regeringen anför att Socialnämnden utan att styras av detaljerade bestämmelser ska kunna anpassa insatserna till den enskildes behov (se prop. 1979/80:1 del A s. 466). Arbetslöshetsförsäkringen är mer detaljerad till sin karaktär och ger mindre utrymme för individuella bedömningar. Den föreslagna bestämmelsen ökar enligt regeringen förutsebarheten för den enskilde och ger socialtjänsten en konkret lagbestämmelse att hålla sig till. Bestämmelsen innebär i huvudsak en kodifiering av rådande praxis. Genom införandet av bestämmelsen tydliggörs också att det ska råda samstämmighet mellan villkoren i lagen (1997:238) om

arbetslöshetsförsäkring, förkortad ALF, och förutsättningarna för rätt till bistånd enligt SoL. Placeringen av denna bestämmelse i 4 kap. 1 § i form av ett nytt andra stycke ska ses mot bakgrund av att det är ett förtydligande av bestämmelsens första stycke, när det gäller kravet på den enskilde att i första hand själv tillgodose sina behov.

Den som inte kan försörja sig men kan arbeta

Formuleringen ”den som inte kan försörja sig men som kan arbeta” kan jämföras med att vara arbetsför och oförhindrad att arbeta i enlighet med ALF och gäller därmed i princip den som har arbetslöshet som sitt huvudsakliga försörjningshinder. Kravet riktas däremot inte till den som har andra försörjningshinder, t.ex. den som är sjuk, den som har behov av andra insatser i form av t.ex. utredning av arbetsförmåga, arbetsträning eller annan social eller medicinsk rehabilitering. Av vikt är också den rehabiliteringstanke som uttalas i 4 kap. 1 § tredje stycket SoL som ska tillmätas stor betydelse när biståndet ska bedömas, nämligen att biståndet ska utformas så att det stärker den enskildes möjligheter att leva ett självständigt liv. I många fall måste sådana insatser sättas in innan det kan ställas krav på den enskilde att stå till arbetsmarknadens förfogande.

Av 4 kap. 1 § SoL följer att socialtjänsten alltid måste göra en individuell bedömning av den biståndssökandes behov och förmågor. När en person kontakter socialtjänsten för att ansöka om ekonomiskt bistånd är det viktigt att socialtjänsten tydligt informerar om de villkor som gäller för rätten till bistånd.

Att stå till arbetsmarknadens förfogande

Regeringen anser att kravet på den som kan arbeta för att ha rätt till försörjningsstöd bör ha en generell utformning i lagtexten. Bestämmelsen bör därför inte i onödan tyngas med alltför detaljerade krav, utan det är fullt tillräckligt med ett generellt krav om att den som kan arbeta ska stå till arbetsmarknadens förfogande. I detta grundläggande krav bör enligt regeringen innefattas det som redan gäller i fråga om vilka krav som kan ställas enligt förarbeten och rättspraxis samt en komplettering med ytterligare krav som är relevanta att ställa och som framgår av ALF. Enligt förarbeten och rättspraxis och vad som framgår av Socialstyrelsens allmänna råd innebär kraven på den som ansöker om ekonomiskt bistånd bl.a. att denne i vart fall ska

- vara anmäld som arbetssökande hos Arbetsförmedlingen
- finnas tillgänglig för att söka arbete
- söka arbete, i regel heltidsarbete
- delta i arbetssökarverksamhet som bedrivs i samarbete med Arbetsförmedlingen under förutsättning att verksamheten i det särskilda fallet kan bedömas främja den enskildes möjligheter att få arbete
- godta anvisat lämpligt arbete

- vid behov delta i grundutbildning i svenska
- acceptera de åtgärder i övrigt som samhället ställer till förfogande för arbetslösa, dvs. delta i verksamheter som anordnas för arbetslösa inom ramen för arbetsmarknadspolitiken, t.ex. arbetsmarknadsutbildning
- delta i aktiviteter enligt rehabiliteringsplanen om han eller hon har rätt till en sådan plan.

Att delta i anvisad praktik eller kompetenshöjande insats av socialnämnden enligt 4 kap. 4 § SoL kan också likställas med att stå till arbetsmarknadens förfogande. Enligt regeringens mening bör de ovan uppräknade kraven kunna ställas på den enskilde. Vidare bör socialtjänsten, efter en jämförelse med kraven i ALF, kunna kräva av den enskilde att han eller hon

- är aktivt arbetssökande
- medverkar till upprättande av en handlingsplan hos Arbetsförmedlingen
- lämnar in en aktivitetsrapport till Arbetsförmedlingen
- besöker eller kontaktar Arbetsförmedlingen vid en överenskommen eller på annat sätt beslutad tidpunkt.

Deltagande i arbetsmarknadspolitiska program ska enligt ALF inte ses som en del av sökaktiviteten. Däremot kan programdeltagandet vara en anledning att sänka kraven på den arbetssökande. Samma resonemang lär vara tillämpligt inom socialtjänsten. Det får bedömas från fall till fall vad som ska krävas för att en person ska anses vara aktivt arbetssökande. Det räcker inte att invänta anvisningar från Arbetsförmedlingen, utan det kan t.ex. handla om att skicka ansökningar till olika arbetsgivare eller kontakta dem på annat sätt och söka information om arbeten. För att en person ska anses vara aktivt arbetssökande kan det inte utan vidare sättas ett mått på ett visst antal sökta arbeten per vecka eller månad. En helhetsbedömning måste göras, där det också har betydelse om de sökta arbetena är lämpliga utifrån den enskildes personliga förutsättningar och realistiska mot bakgrund av dennes utbildning, erfarenhet och övriga kvalifikationer. Det är inte tillräckligt att enbart söka arbete inom det yrkesområde där man tidigare arbetat om det finns möjlighet att få något annat lämpligt arbete.

Genom att dessa krav ställs underlättas en gemensam hållning samtidigt som samverkan mellan socialtjänsten och Arbetsförmedlingen förbättras, vilket minskar risken för att den enskilde ”faller mellan stolarna”. Uppräkningen av vilka krav som kan ställas är inte uttömmande utan kan komma att kompletteras i takt med utvecklingen av det arbetsmarknadspolitiska utbudet.

Om det finns godtagbara skäl behöver inte kravet vara uppfyllt

I bestämmelsen uttrycks att den enskilde har rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande, om det finns godtagbara skäl för detta. Därigenom understryks att det i varje enskilt fall

måste göras en individuell bedömning av den enskildes behov och förutsättningar och om det t.ex. går att ställa krav på ett aktivt arbetssökande. Det kan finnas sociala eller hälsomässiga hinder som gör att man i det särskilda fallet t.ex. inte kan söka ett heltidsarbete. Vad som ska anses vara godtagbara skäl till att inte stå till arbetsmarknadens förfogande får bedömas från fall till fall. Viss vägledning kan hämtas från regeringens proposition Åtgärder inom arbetslöshetsförsäkringen (prop. 2012/13:12 s. 33). Det kan exempelvis vara fråga om sjukdom i familjen eller andra trängande familjeangelägenheter.

Vid all ärendehandläggning inom socialtjänsten måste barnets bästa särskilt beaktas vid åtgärder som rör barn, enligt 1 kap. 2 § SoL. Det innebär i detta sammanhang att barnets situation också ska uppmärksammas vid bedömning av om det finns godtagbara skäl för föräldern att inte stå till arbetsmarknadens förfogande. Även om utredningar om ekonomiskt bistånd traditionellt har ett vuxenperspektiv är det viktigt att handläggaren ser på situationen både ur de vuxnas och ur barnens perspektiv, särskilt när familjer har behov av ekonomiskt bistånd under en längre tid.

Motionen

I kommittémotion 2015/16:3364 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 1 begärs att förslaget i propositionen avslås. Motionärerna anför att förslaget är problematiskt av många skäl men främst för att det är överflödigt och alltför detaljerat. Formuleringarna bidrar inte i sak med någon konkret förändring av den rådande ordningen, och socialtjänsten måste fortfarande göra en helhetsbedömning av samtliga relevanta omständigheter inför varje beslut som gäller ekonomiskt bistånd. Vidare riskerar socialtjänstens arbete med arbetslösa personer att fokuseras än mer på de krav socialtjänsten ska ställa på den enskilde för att kunna bevilja ekonomiskt bistånd, i stället för hur man ska kunna ge stöd. Enligt yrkande 2 begärs ett tillkännagivande om att det bör förtydligas att inga andra krav än att stå till arbetsmarknadens förfogande ska ställas. Motionärerna anser att SoL bör ändras så att det uttryckligen blir förbjudet att kräva motprestationer för ekonomiskt bistånd utöver att stå till arbetsmarknadens förfogande och vara inskriven vid Arbetsförmedlingen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet konstaterar att socialtjänstlagen inte uttryckligen anger vilka krav som kan ställas när en person som är arbetslös söker försörjningsstöd. Utskottet anser att lagens otydlighet i detta avseende därför kan vara till nackdel för den enskilde som inte med självklarhet kan förstå vilka krav som förväntas av honom eller henne. Utskottet välkomnar därför regeringens tydliggörande förslag eftersom en betydande andel av dem som tar emot ekonomiskt bistånd gör det på grund av arbetslöshet. Utskottet vill uppmärksamma även att samstämmigheten med villkoren inom arbetslöshetsförsäkringen tydliggörs genom förslaget. Därmed ställer sig

utskottet bakom och tillstyrker regeringens förslag i propositionen samt avstyrker motion 2015/16:3364 (V) yrkande 1.

Utskottet, som tillstyrker förslaget, anser att någon åtgärd från riksdagen inte behövs med anledning av motion 2015/16:3364 (V) yrkande 2. Motionen avstyrks.

Reservationer

1. Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd, punkt 1 (V)

av Karin Rågsjö (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 1 borde ha följande lydelse:

Riksdagen avslår regeringens förslag.

Därmed bifaller riksdagen motion 2015/16:3364 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 1 och avslår proposition 2015/16:136.

Ställningstagande

Förslaget är problematiskt av många skäl men främst för att det är överflödigt och alltför detaljerat. Formuleringarna bidrar inte i sak med någon konkret förändring av den rådande ordningen. Akademikerförbundet SSR har i sitt remissvar om förslaget anført att socialtjänsten runt om i landet i stor utsträckning ställer samma eller liknande krav på arbetslösa biståndstagare som de krav som finns i de allmänna villkoren för rätten till a-kassa enligt 9 § ALF, och att kraven inte alltid tillämpas vilket är helt i enlighet med de särskilda hänsyn och den individuella bedömning socialtjänsten ska göra av varje ansökan. SSR har också anført att socialtjänsten fortfarande måste göra en helhetsbedömning av samtliga relevanta omständigheter inför varje beslut som gäller ekonomiskt bistånd. Jag instämmer i de synpunkterna.

Vidare anser Akademikerförbundet SSR att detaljregleringar ska undvikas i SoL och att lagens intentioner ska värnas, nämligen att det är behoven som ska ligga till grund för besluten. Med det tillägg som utredningen föreslår riskerar socialtjänstens arbete med arbetslösa personer att fokuseras än mer på arbetslöshet som ett individuellt snarare än ett strukturellt problem. Fokus riskerar också att bli än mer på de krav socialtjänsten ska ställa på den enskilde för att kunna bevilja ekonomiskt bistånd, i stället för hur man ska kunna ge stöd. Med tanke på att SoL inom kort ska ses över är det också olämpligt med detaljregleringen.

Riksdagen bör avslå regeringens proposition 2015/16:136 Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd.

2. Förbud mot motprestationer för ekonomiskt bistånd, punkt 2 (V)

av Karin Rågsjö (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motion
2015/16:3364 av Maj Karlsson m.fl. (V) yrkande 2.

Ställningstagande

Det är av stor vikt att inte andra krav än just det om att stå till arbetsmarknadens förfogande ska ställas. Genom att man förbättrar arbetslöshets- och sjukförsäkringen får fler människor en stabilare försörjning samtidigt som de kan erbjudas bättre stöd att återgå i arbete. Enligt Akademikerförbundet SSR:s rapport Försörjningsstödet framtid – 200 000 försörjningsstödstagare borde bort! (2013), borde fyra av fem som i dag lever på försörjningsstöd egentligen vara i något annat trygghetssystemen.

SoL bör ändras så att det uttryckligen blir förbjudet att kräva motprestationer för ekonomiskt bistånd utöver att stå till arbetsmarknadens förfogande och vara inskriven vid Arbetsförmedlingen. Regeringen bör återkomma med förslag enligt vad som har anförts.

Detta vill jag att riksdagen ger regeringen till känna.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2015/16:136 Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd:

Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i socialtjänstlagen (2001:453).

Följdmotionen

2015/16:3364 av Maj Karlsson m.fl. (V):

1. Riksdagen avslår regeringens proposition 2015/16:136 Arbetslöshet och ekonomiskt bistånd.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det bör förtydligas att inga andra krav än att stå till arbetsmarknadens förfogande ska ställas och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

Förslag till lag om ändring i
socialtjänstlagen (2001:453)

Härigenom föreskrivs att 4 kap. 1 § socialtjänstlagen (2001:453) ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

**4 kap.
1 §¹**

Den som inte själv kan tillgodose sina behov eller kan få dem tillgodosedda på annat sätt har rätt till bistånd av socialnämnden för sin försörjning (försörjningsstöd) och för sin livsföring i övrigt.

Den som inte kan försörja sig men som kan arbeta har rätt till försörjningsstöd enligt första stycket om han eller hon står till arbetsmarknadens förfogande. Om det finns godtagbara skäl har den enskilde rätt till försörjningsstöd även om han eller hon inte står till arbetsmarknadens förfogande.

Vid prövningen av behovet av bistånd för livsföringen i övrigt får hänsyn inte tas till den enskildes ekonomiska förhållanden om rätten att ta ut avgifter för biståndet regleras i 8 kap.

Den enskilde ska genom biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Biståndet ska utformas så att det stärker hans eller hennes möjligheter att leva ett självständigt liv.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2016.

¹ Senaste lydelse 2010:52.